

Društveno-prostorna identifikacija, regija i regionalizam

MIRKO ŠTIFANIĆ
Katedra za društvene znanosti
Medicinski fakultet u Rijeci

UDK: 316.334.5:323
323:316.334.5
Stručni rad
Primljeno: 23. srpnja 1995.

Postojanje društveno-prostornih identifikacija globalna je činjenica. Regionalizam je veliki izazov ovog povijesnog razdoblja. Procesi regionalizacije odvijaju se u starim nacionalnim državama poput Italije, i u mladim, poput Hrvatske. Pojava teritorijalne organizacije i njenog predstavljanja, što je do sada smatrano samo izvršnim okrajcima negdje drugdje donesenih odluka, procesi su koje treba podržati ne samo zbog očekivanih pozitivnih rezultata već i zbog visoke cijene koju bi trebalo platiti zbog odustajanja od toga.

Regionalizmu kao teritorijalnoj i subnacionalnoj dimenziji priznaje se mogućnost ostvarivanja djelotvornijih rješenja problema kao što su zapošljavanje, ekonomska i produktivna organizacija, solidarnost i novi oblici konkurencije.

Na ovoj su razini prije svega one europske regije koje se mogu predstaviti u svojstvu novih subjekata ekonomskog i kulturnog razvoja. Pod utjecajem izazova unutrašnje (dez)integracije u Hrvatskoj se postavljaju pitanja koja se svode na dilemu je li regija oprčna državi, odnosno je li ona država u državi? To potiče neproduktivne sukobe.

Ključne riječi: PRIPADNOST, TERITORIJI, OSJEĆAJ TERITORIJALNE PRIPADNOSTI, DOM, DOMOVINA, NACIJA, REGIJA, REGIONALIZAM

1. Uvod

Raspad komunističke federacije Jugoslavije osim pozitivnih uzrokovao je i teške negativne posljedice na ekonomskom, kulturnom i političkom planu. Autoritarnost na jugo-planu stimulara je integraciju na nacionalnom planu. Međutim, ubrzo nakon što je uspostavljen pluralistički politički sustav i Republika Hrvatska priznata kao samostalna država, počinju se odvijati konjunktivni i disjunktivni procesi unutar nove države i nacije. U ovom radu bit će evidentirani tek neki od društvenih procesa u kojima ima još dosta nepoznanica.

U etimološkom smislu pripadnost znači biti dio nečega, pa se dakle radi o odnosu: element - sveukupnost, podsistem - sistem, dio - cjelina, pojedinac - društvo, što je nesumnjivo problem svakog teoretskog razmatranja, a ne samo onog u sociološkim znanostima.

"Teritorij" je jedan od naziva kojim se služimo u društvenim znanostima, misleći pritom na dimenziju fizičko - prostorne društvene realnosti; dimenziju očito posvudašnju i nužnu ako pretpostavimo da društvo nije samo mentalna tvorba.

Sa sociološkog stajališta pripadnost je središnji pojam sociološke teorije time što predstavlja mjerilo određenja u svakom sustavu, kao i mjerilo položaja i statusa svakog pojedinog elementa u njemu, ali i mjerilo određivanja ličnosti pojedinca, te, dakle i njegovih odnosa naspram društveno-kulturnog sustava.

Problem pripadnosti svodi se, dakle, na problem identiteta - identifikacije često razmatran devedesetih godina. Uz ostalo nameće se i pitanje svijesti i subjektivnosti, odnosno činjeničnosti i objektivnosti fenomena.

Pojedini element (podsustav, pojedinac) može biti dio neke veće sveobuhvatne cjeline ili može biti istovjetan (identičan) nečem drugom, ne vodeći o tom računa. Pripadnost (identitet) određen je objektivnim vanjskim promatračem. No pripadnost i identitet (identifikacija) mogu biti problematizirani u dubini svijesti subjekta, slijevani, potisnuti ili željeni. Mogu biti zbiljski

ili varljivi, ojačani ili preinačeni. Mogu ulijevati strah. Govoreći o ljudima, kao subjektima koji misle i osjećaju, posebno je značajan "osjećaj" pripadnosti identitetu, čak je važniji od objektivne činjenice.

U društvenim je znanostima teritorij dobivao razna teoretsko-pojmovna uvrštenja (Strasoldo, 1972). U pravnim disciplinama nalazimo ga kao elemenat teritorijalnih ustanova, u geografiji i geopolitici kao usporedbu ili alternativu "prostoru", u urbanistici kao suprotnost gradu, suprotnost centru. Iz društvenih znanosti teritorij je prešao - po analogiji - u biološke (prirodne) znanosti, posebice one koje proučavaju ponašanje životinja; tu je postao središnji pojam, naročito u etologiji. Iz svih ovih izvora on je napokon vraćen u sociologiju te danas u Hrvatskoj jedva da čini specifičan objekt jedne od službenih podjela te discipline (sociologija teritorija). Valja naglasiti da se radi o prilično osebujućem izvoru terminologije. U drugim se zemljama i kontekstima pri objašnjavanju takve specijalizacije služe drugačijim korijenima riječi (mjesto, prostor, teritorij, regija itd.).

Umjesto riječi "osjećaj teritorijalne pripadnosti" mogle bi se koristiti riječi "lokalne", "prostorne", "geografske", "regionalne", "ekološke" pripadnosti ili pak prema određenoj tradiciji "fenomenološke geografije" - "osjećaj mjesta" odnosno "topofilija". Svaki od ovih izraza više-manje različitog je semantičkog izvora te bi diskusija o njihovoj povijesno-filološkoj i teoretsko-pojmovnoj usporedbi zahtijevala posebno istraživanje. Umjesto da se upuštamo u to, pokušajmo rastumačiti ovaj problem u smjeru u kojem je ovaj istraživački rad upućen.

2. Od regionalizma do univerzalizma

Najuži socio-teritorijalni sustavi neizbježno se stapaju s onima širimima u procesu neprekidnog rasprostiranja mreže mentalnih odnosa i horizonata, što je jedan od osnovnih oblika progressa ili razvoja i evolucije, modernizacije, racionalizacije ili socijalnih komunikacija, koja iz veze "udaljenosti" (prisutnosti) aktera oslobađa interakciju između njih i omogućuje predviđanje "svladavanje trenja prostora" te sprečavanje njegovog progresivnog nestanka kao važne dimenzije društvene strukture. Prostornost, lokalizam, teritorijalnost bili su (i danas jesu) smatrani dimenzijama, svojstvenim malim društvenim sustavima - seoskim zajednicama, gradovima, regijama, dok su oni veliki često bili smatrani izvan prostora u sustavima u kojima prostor nije važna dimenzija, barem u okviru sociološke perspektive. Ali, do protuslovlja nije došlo između malih i velikih teritorijalnih pripadnosti (identifikacija), već između lokalizma s jedne strane i univerzalizma s druge strane. Drugim riječima, lokalizam - zajedno s analognim pojmovima, kao što su npr. komunitarizam, kampanilizam, municipalizam, provincijalizam - općenito su od dominirajuće sociologije smatrani (što je u dobroj mjeri i ideologija modernog društva) fenomenom zaštite (zaštitnog stava?), ako ne i nazadnosti i reakcionarnosti.

U sociološkoj tradiciji ova problematika izražena je prije svega u obliku suprostavljanja "zajednice" i "društva". Osnovni aspekt društvenih promjena (progres itd.) može biti definiran terminima preobrazbe počevši od zajednice (male, stabilne, solidarne, prirodne, lokalizirane) do društva (velikog, pokretnog, natjecateljskog, izvještačenog, neukorijenjenog) (Demarchi, 1968).

Ali, ne dijele svi podjednako ovu viziju svijeta. Jedna od najvidljivijih značajki sociologije posljednjih desetljeća jeste da odbija takve makro teorije linearnog evolucionizma (odnosno historijske ukalupljenosti, neelastičnosti!) u korist mnogo kompliciranijih i raščlanjenijih vizija. Jedan od glavnih smjerova kojim kreće ova obnova sociološke teorije jeste revalorizacija prostornih dimenzija. Vrlo pomno empirijsko promatranje pokazuje da prostor (u svojim raznim specifikacijama) ostaje jedan od temeljnih aspekata društvene stvarnosti, podrazumijevajući pritom vezu, sredstvo i cilj velikog dijela ljudskih aktivnosti te činjenicu da prostor sve širih društveno prostornih sustava ne poništava, već možda čak dijalektički stimulira jačanje onih najmanjih. Veze s teritorijem - suprotno sugestijama "tradicionalnih znanosti" - daleko su od

mogućnosti da nestanu, štoviše, umnožavaju se, kompliciraju, rastežu na razne dimenzije, jačaju na razne načine, razlozi su to novih sukoba, integracija i dezintegracija. Čovjekov život i dalje je - na najrazličitije načine, obično nezapaženo (barem od sociologije) - uvjetovan prostornom maticom, srastao u njen organizam.

2.1. Dom - domovina

Evo nekoliko primjera odabranih među krajnostima ljestvice društveno-teritorijalnih sustava. Temelj socio-fizičkog sustava jest dom - porodica. Porodica je sama po sebi rezultat "izvanprostornih" sila - poput onih genetskih, te se raščlanjuje putem izvanprostornih veza, kao što su rodbinske veze. No ona je vezana i uz prostorne čimbenike, kao što su bliskost i intimnost, susjedstvo, zajednički život. Nemoguće je stvoriti obitelj, osim na kratko vrijeme, a da se pritom ne podrazumijeva zajednički život, vezan uz određeno mjesto. Danas je poznato da su ideološki programi - rasprostranjeni ponajviše među utopistima prošlih stoljeća - o nestanku i poništenju porodičnog jedinstva uvijek pogrešni. Izgleda da čovjek posjeduje urođenu i neuklonjivu sklonost prema stvaranju obitelji, svog doma, dakle privatnog "kutka", svog vlastitog prostora, fizičke vanjske projekcije svojeg osobnog identiteta. Pravo na dom, na nepovredivost prebivališta, privatnost kao osnovnu pretpostavku slobode, priznaju danas sve društvene zajednice kao temeljna ljudska prava. Unatoč svim ideologijama o kolektivnim kućanstvima (domovima), o narodnom vlasništvu, o prikladnosti najamništva - kuća u privatnom vlasništvu, najrasprostranjenija je težnja svugdje u svijetu; to je prevladavajuća realnost u velikom dijelu naprednih zemalja.

Druga krajnost na spomenutoj ljestvici jest nacija ili etnicitet. I u ovom slučaju središnja jezgra ovih društvenih formacija može itekako biti izvanprostorna (rasa, jezik, religija, običaji), ali osim površinskih i iznimnih slučajeva, te formacije ne mogu biti bez teritorija, bez nekog fizičkog prostora međusobnih odnosa. No, i tu su teoretičari društvenog razvitka, iluministi, nagovještavali progresivnu fuziju etničko-nacionalnih frakcija u jednu jedinstvenu ljudsku zajednicu. To je očito jedan oblik planetarnog patriotizma i nacionalizma. Ideolozi velikih političko-teritorijalnih organizacija često su propovijedali progresivnu integraciju etničkih grupa i regionalnih stvarnosti unutar "nacionalne kulture", makar se radilo o višenacionalnim federacijama. Ubrzo nakon Drugog svjetskog rata, a posebno 60-ih i 70-ih godina činilo se izvjesnim da će etničko-nacionalne grupe (narodi bez države) koje nisu uspjele ostvariti svoju suverenost i međunarodno priznatu državu biti osuđene na propast (integraciju i asimilaciju). Ova su se predviđanja pokazala pogrešnim, kao što su bila pogrešna shvaćanja da će svijet opisan u Orwellovoj "1984" biti trajan. Jer, dezintegrirali su se kolonijalni sustavi i komunističke pseudofederacije (SSSR, ČSSR, SFRJ). Ali i u državama nacionalnog tipa kao što su Španjolska, Italija, Engleska i Francuska, na iznenađenje političara i intelektualaca sklonih ideji država/nacija, evidentna su regionalna i etničko-regionalna buđenja (Rotelli, 1964). Pored domovine, nacije i obitelji, i regionalna, društveno-prostorna, tj. teritorijalna pripadnost pobuđuje osjećaje pripadnosti, lojalnosti, identifikacije i solidarnosti. Njezinu mjeru globalno i lokalno određuju različiti čimbenici.

3. Društveno-prostorna identifikacija

Između obitelji odnosno doma i države/nacije prostire se razmjerno široka ljestvica društvenih teritorijalnih, tj. društveno-prostornih razina grupne identifikacije: od ulice, susjedstva, predgrađa, gradske četvrti, pa do prostorskih odnosno teritorijalnih dijelova, primjerice županija u Hrvatskoj, koje nas sada zanimaju. Kada je riječ o Istarskoj županiji treba reći da je ona etnički relativno homogena, te da ima određena povijesno-kulturna obilježja zavičaja/domovine. Ona je i hrvatska i Istra. Ona je prostor, često pod dominacijom tuđeg entiteta, u kojem pojedinac, obitelj i zajednica razvija dio ili cjelinu svog postojanja i interesa te u kojem poje-

dinac i zajednica sudjeluju u životu, privredi i društvenom sustavu i organizaciji, što je uvjetovano povijesnim naslijeđem i projiciranim zahtjevima/interesima.

Pitanje koje traži odgovor glasi: na koji način, u kojem opsegu i u kojim društvenim uvjetima te kojim obrascima (oblicima) ponašanja pojedinac osjeća pripadnost društveno-prostornom životnom prostoru (u nacionalnom planu užem od nacionalne države), koji uspješno posreduje između obitelji, naselja i zavičaja, odnosno između županije i države/domovine? Dalje, koliku moć i koju važnost ima društveno-prostorni aspekt kao kulturni čimbenik na lokalnoj i globalnoj razini na ovom području; kakve emocionalne projekcije postoje ili dominiraju na užem prostoru jedne države; koji su uzroci te koje su socio-kulturne ili strukturalne korelacije osjećaja pripadnosti užem prostoru? Riječ je o važnim pitanjima koja hrvatska sociologija ne treba zaobilaziti, posebno ako političko-administrativna organizacija države i županije vodi na neki način računa o očekivanjima i osjećajima ljudi koji trebaju participirati u društvenom razvoju dijelova i cjeline države.

3.1. Sociološko određenje "prostora"

Jedno od razmjerno novih područja sociologijskog interesa u Hrvatskoj jest sociološko istraživanje regije odnosno županije kao jednog oblika društvenog razvoja. Za neke je sociologe prostorni aspekt imao određenu važnost kod analize obrazaca ponašanja društva u njegovoj prostornoj određenosti. Govorilo se o regijama kao prirodnim, povijesnim, prostornim, ekonomskim, kulturnim i političkim cjelinama kao podsustava globalnog društvenog sustava.

Iako osuđena na nestanak u korist širih kozmopolitskih vrijednosti, revalorizacija lokalnog prostora kao temelj za postavljanje društvenih zahtjeva danas je široko rasprostranjena u Europi. Za to se navode sljedeći razlozi:

1) politički razlozi izraženi su kroz borbu protiv većinske vlasti jedne stranke ili koalicije stranaka (primjerice u Italiji), centralizma državne vlasti i dr.;

2) ekonomski razlozi izraženi su kroz zahtjeve za omogućavanje slobodnijeg gospodarskog razvoja i lokalnog odlučivanja o njemu;

3) demografski razlozi izraženi su kroz težnju da se ne dopusti mijenjanje postojeće, etnokulturalne, tj. povijesno uvjetovane homogenosti osnovnih demografskih obilježja lokalne populacije zbog izvanregionalnih interesa;

4) kulturalni razlozi izražavaju se interesom za djelatnije sudjelovanje u nacionalnom i europskom kulturnom životu te za prevladavanje marginalizama na oba spomenuta plana;

5) geografski razlozi su uvjetovani teritorijalnom diferenciranošću dijelova nacionalnog teritorija od njegove cjeline;

6) sociološki razlozi definiraju se potrebama razvoja lokalnih resursa u interesu regije i nacionalne države te potrebom smanjenja limitirajućeg utjecaja središnje vlasti na ovaj proces.

Može se zaključiti da se u određenom smislu, pored etno-kulturnog, etno-ekonomskog i etno-političkog razvija i regionalno-kulturni, regionalno-ekonomski i regionalno-politički aspekt razvoja. Lokalni prostor postaje predmetom interesa sociologa, ekonomista, političara, bankara, itd. Osim toga što je prostorni aspekt i do sada imao određeno mjesto u društvenim znanostima i bio zastupljen u okviru tzv. ruralne sociologije, odnosno sociologije lokalnih zajednica, analizu kulturnih društava u njihovoj prostornoj određenosti i podjeli neki autori definiraju kao "društvenu morfologiju", "studij lokalnih zajednica" i sl.. U nas još ne postoji tendencija izdvajanja prostornog aspekta razvoja iz središnje jezgre sociologije. Možda će to biti stvar kraja ovog, XX. i početka XXI. stoljeća. Jer, kao što su na ovim prostorima kasnili i bili onemogućavani i drugi društveni procesi, tako kasni i ovaj proces. Drugi pak smatraju da je o tome prerano govoriti.

3.2. Regija

Regija je termin koji je dugo pripadao zemljopisnoj terminologiji. Regija je jedinica analize geografa, kao što je atom jedinica u fizici. Pojam se međutim u posljednje vrijeme proširio i na društvene znanosti čime se željelo ukazati na šire socijalne i teritorijalne sustave lokalnih zajednica, koje su različite od nacionalne države. U znanstvenom smislu termin "regija" označava unutarnje podjele jedne države. Terminom "regionalizam" označava se ideologija i politika na regionalnoj razini. Do ulaska pojma regije u društvene znanosti došlo je zbog raznih činitelja kulturološke i strukturalne naravi (Ugolini, 1970). U najnovije vrijeme govori se o "regionalnoj znanosti" koja se temelji na multidisciplinarnom pristupu procesima razvoja lokalnih zajednica. Naime, kao sve značajnija razina socijalne organizacije, kao reakcija na totalitarne i centralizirane države, razvija se proces regionalnog planiranja i vođenja razvoja. Zapadna Europa, posebno EU, postigla je na ovom području najveći uspjeh, iako u zapadnoj Europi danas nema totalitarnih režima.

3.3. Regija i nacija

Između središnjih ideja političkog života i misli važno mjesto dugo je zadržavala ideja "nacionalizma" i "nacija", koja je podrazumijevala nacionalno društvo pojedinaca povezanih poviješću, kulturnom tradicijom, zajedničkim jezikom, zajedničkom sudbinom. Ovim elementima obično se pridodaju i zajednički teritorij i jedinstvena politička organizacija. Nacionalna država dugo se smatrala najkompletnijim oblikom socijalne i političke organizacije društva, a njezin centralizam jednim od bitnih elemenata (Tilly, 1975).

Tijekom razvoja europske povijesti terminu nacija dodavana su ekonomska, kulturna, politička i vojna značenja. Mišljenje koje danas dominira jest da je nacija narod koji je u stanju upravljati unutar samog sebe i braniti se. Izgleda da su u razdoblju nacionalizma takve biološke i vojne strane pojma nacije poprimile najveću važnost i postigle svoj vrhunac u rasističkim i imperijalističkim ideologijama, u mitu "Blut und Boden" (zemlje i krvi) koji je bio veličan u Njemačkoj. Dva svjetska rata u Europi razbila su nacionalistički mit i otvorila prostor prema drugim političkim orijentacijama (Lijphart, 1982, Burton, 1972). Kao reakcija na nacionalni egoizam nacionalne države razvila se europska ideja. Kao izraz nemirenja s centralizmom i totalitarizmom pojavljuje se regionalistička ideja te lokalizam i provincijalizam. Velika politička ideja nacionalne države koja je imala univerzalan karakter, u XX. stoljeću počinje dobivati neka nova obilježja. U čitavoj Zapadnoj Europi stoga dolazi do ponovnog oživljavanja subnacionalne svijesti, od Engleske (Irci, Velšani, Škoti) do Belgije (Flamanci i Valonci), od Francuske (Normani i Provansalci) do Španjolske (Katalonci i Baskijci) i Italije, Njemačke, a postoje i dobri razlozi koji potvrđuju da se slični procesi odvijaju i u Istočnoj Europi, što je posebice očito nakon raspada komunističkih sustava. Ti procesi temelje se na etničkim i lingvističkim činjenicama, uz ekonomske i političke zahtjeve. Slične tendencije pokazuje istarski regionalizam. Općenito, jedni smatraju da treba postojati jaka država i slabe regije, dok drugi smatraju da regije moraju biti jake u slaboj državi. O jakim regijama u jakoj državi ne govori se.

3.4. Činitelji regionalizma

Odumiranje nacionalističkog mita oslobodilo je neka ograničenja razvitku regionalizma. Ipak to samo po sebi ne objašnjava dinamiku razvoja regionalizma. Rokkan (1983) i Strassoldo (1972) ističu sljedeće činitelje razvoja regionalizma:

1. participacija u demokraciji: porast političke kulture i razine participacije građana u političkom procesu uključuje i decentralizaciju moći, čime se povećava značaj lokalnih središta i njihovih odluka u procesu razvoja demokracije;

2. poboljšanje kulturne razine: tijekom procesa nacionalne unifikacije lokalne elite bile su podređene nacionalnoj kulturi i nacionalizmu nacionalne države. Na taj se način smanjivao opseg afirmacije kulturne baštine na folklorističku razinu koja je "manje vrijedna". Uz proces demokratizacije pokazuje se interes za revitalizaciju lokalne tradicionalne kulture i posebnosti. Ponovno se otkrivaju vrijednosti kao što su jezične, običajne i druge. U ime nacionalnog jedinstva vršena je "interna kolonizacija" te ekonomsko, kulturno i političko marginaliziranje;

3. regionalno planiranje: politički koncept regionalizma nastoji onemogućiti pretjerani centralizam kako bi osigurao participaciju u planiranju razvoja. Pored toga javlja se ekonomsko tehnički regionalizam, gdje se regionalna decentralizacija smatra činiteljem djelotvornosti racionalnog planiranja, kao što pokazuje geneza regionalizma u SAD-u i Engleskoj. Igra koju nameću sile tržišta pridonosi koncentraciji kapitala ne samo u socijalnoekonomskom već i u teritorijalnom smislu. U sklopu toga neke se regije brže razvijaju a druge zaostaju u razvoju. Teritorijalne nejednakosti u razvoju nacije produbljuju se do nevidenih razmjera;

Širenjem utjecaja države na ekonomske procese pojavljuje se potreba da cilj programiranja i planiranja bude teritorijalno uravnotežen. Da bi se definirala područja intervencije, planiranje se regionalizira na čitavom nacionalnom teritoriju, u čemu sudjeluju ekonomisti, geografi i sociolozi koji analiziraju socijalno-ekonomske indikatore i predlažu politiku razvoja regija. Potreba za planiranjem i programiranjem razvoja postala je opća pojava u čitavom zapadnom svijetu, pri čemu se svugdje ističe potreba da se "planovi regionaliziraju". Planiranje koje je prvobitno samo ekonomske naravi, obogaćuje se drugim sadržajima. Na taj način ono postaje planiranjem ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvitka čemu pečat daje entuzijazam različite strukture stanovništva. Takvo planiranje postaje novi način vođenja politike. Regija koja je središnji element procesa planiranja postaje politički mit. U Engleskoj se govori o "regijama industrijskog razvitka", u Francuskoj o "regijama plana", u Njemačkoj o "administrativnim regijama", u Italiji regionalizam dobiva nove impulse nakon raspada političke klase, pa se poistovjećuje s federalizmom.

4. regionalizam kao politička doktrina: regionalizam je doktrina koja postavlja regionalnu razinu kao jamstvo slobode i pluralizma u odnosu na centralističke, totalitarističke i konzervativne pretenzije unitarne nacionalne države. Naime, dok nacionalna država preferira centralizam, lokalistički i regionalistički osjećaji sve više jačaju. Također, jačaju zahtjevi za lokalnom samoupravom i autonomijom, što opet uvjetuje jačanje zahtjeva za centralizmom i autoritarizmom. Ovakvi sukobi otvoreni su i neizvjesni u mnogim državama, pa i u nas.

3.5. Regija u sociologiji

Pojam "regije" sa sociološkog stajališta još je uvijek djelomično definiran. Govori se o različitim definicijama regije, među kojima su najznačajnije sljedeće:

1. regija je socijalni podsustav prostorno definiran;
2. regija je socijalni sustav u prostoru;
3. regija je lokalna samouprava;
4. regija je lokalna uprava.

Stupanj sustavnosti jedne regije različito se definira. Sa sociološkog stajališta najčešće se susreću prve dvije različite tradicije - geografska i ekonomska. Prema prvoj, regija je homogeno područje, čiji su elementi međusobno slični a različiti od elemenata susjednih područja, odnosno regija. Prema drugoj, regija se obično shvaća kao cjelina dinamičnih komponenata i aktivnosti u kojoj dominira jedan centar (monocentrična regija) ili grupa centara (policentrična regija). Prvi je statičan koncept koji analizira distribuciju elemenata u jednom trenutku. Drugi je dinamičan koncept koji promatra i međuovisnost elemenata koji mogu biti i veoma različiti. Skup zatvorenih naselja može biti geografsko područje, ali samo postojanje međusobnih odnosa može biti razlogom da se smatraju socijalno-ekonomskom regijom. Razina inte-

gracije u regiji ovisna je o stupnju zajedničkih vrijednosti, normi, komunikacija i službi. Ipak još nisu jasne razlike između klasičnog sociološkog pojma zajednice i pojma regije. Međutim, i regija i zajednica su socijalno-prostorni podsustavi. Zajednica daje naglasak na integraciji na razini vrijednosti (zajednica je grupa ljudi vezanih osjećajem, solidarnošću itd.). Razlika između zajednice i regije je fizička dimenzija i struktura. Regijom se smatra teritorijalni sustav s urbanim jezgrama različitog tipa i seoskim elementima, dok se pod terminom zajednica podrazumijeva cjelina određenih demografskih karakteristika, kompaktna i homogena s urbanističkog aspekta. Kada se govori o "regionalnoj zajednici", obično se misli na nacionalnu zajednicu u kojoj postoje veze solidarnosti i dr.

Značaj pojma regije u Francuskoj ("regija plana") nema nikakvo političko značenje (Claval, 1968.), dok regije u Italiji imitiraju strukture države, a temelje se na teritoriju, povijesti, subkulturi, zajedničkoj sudbini itd. Također je i "regionalna svijest" različita u raznim situacijama. I Republika Hrvatska na specifičan način razvija svoj odnos prema regiji i regionalizmu, jer u njoj postoje djelomično formirani društvenoprostorni identiteti, koje neki često pogrešno prepoznaju radi iskripljavanja i reduciranja njihova postojanja.

4. Zaključak

Postojanje društveno-prostornih identiteta temelj je za afirmaciju regija i regionalizma kao posrednika između lokalne i nacionalne razine. Naša država malo uzima u obzir europsku sliku, koja je obvezatna za preuređivanje ustrojstva države kako bi ono postalo funkcionalnije za našu pripadnost nadnacionalnoj institucionalnoj (europskoj) organizaciji.

S obzirom na dosadašnji razvoj regionalizma u Europi, može se zaključiti da su regije objekt sociološke analize te da će ubuduće postati još zanimljivije. Regionalne doktrine bogate su zanimljivim obilježjima. U vrijeme razvoja brzih komunikacija i više ekonomske, političke i kulturne razine života, regija se određuje kao područje unutar kojega pojedinac može zadovoljiti čitav niz vlastitih potreba. Ali, dinamika odnosa centra i regije specifična je u svakoj državi.

Kao što je nacija načinjena od lokalnih zajednica, Europa će u budućnosti biti sastavljena od regionalnih zajednica. Uza sve veću učestalost pobornici globalne integracije primjećuju da je osim strategije međunarodnog funkcionalizma (nadmacionalizma) potrebno razviti regionalističke, (subnacionalne) strukture. Riječ je o tome da se konstruiraju djelotvorni socijalni sustavi čije se funkcije razlikuju od onih državnih zbog toga što ističu zadovoljavanje ljudskih potreba, dobiti i suživota unutar regije, između regija, u državi i šire.

LITERATURA

1. Burton, J.W. (1972) *World society*. London: Cambridge University Press.
2. Claval, P. (1973) *Principes de géographie sociale*. Paris: Genin.
3. Claval, P. (1968) *Regions, nations, grands espaces - Géographie générale des ensembles territoriaux*. Paris: Genin.
4. Demarchi, F. (1968) *Sociologia di una regione alpina*, Bologna: Il Mulino.
5. Lijphart, A. (1982) *Demokracija u pluralnim društvima*, Zagreb: Globus.
6. Marc, A. & G. Héraud (1969) *Contre les états - Les régions d'Europe*. Paris-Nice: Preses d'Europe.
7. McCrone, G. (1969) *Regional policy in Britain*. London: Unwin.
8. Rokkan, S. & D. W. Urvin (1983), *Economy, Territory, Identity*. London: Sage.
9. Rotelli, E. (1964) *L'avvento della regione in Italia*. Vicenza-Milano: Pozza.
10. Rotelli, E. (1973) *Dal regionalismo alla regione*. Bologna: Il Mulino.
11. Russett, B. M. (1967) *International Regions and International System*. Chicago: Rand McNally.

12. Russett, B. M. (1968) *Delineating International Regions - A Study in Political Ecology*, in I.D.Singer /ed./ Quantitative International Politics: Insight and Evidence.
13. Strassoldo, R. (1972) *Sviluppo regionale e difesa nazionale*. Trieste: Lint.
14. Strassoldo, R. (1995) *Etnicitet, regionalizam, lokalizam*. Izlaganje s međunarodnog skupa "Etnicitet, regionalizam, lokalizam", Pazin.
15. Tilly, C. (1975) *The formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.
16. Ugolini, P. (1970) *La regione in Italia*, Bollettino della Societa' di Studi Politici 2.

SOCIAL-TERRITORIAL IDENTIFICATION, REGION AND REGIONALISM

MIRKO ŠTIFANIĆ
University of Rijeka

The existence of social-territorial identification is a global fact. Regionalism is a great challenge of this historical period. Processes of regionalisation develop in old national communities like Italy, as well as in a young one like Croatia. The appearance and representation of territorial organisations, which have been, so far, considered only executive margins of decisions reached somewhere else, are processes which should be supported not only for expected positive results but also because of high prices which should be paid in case of abandoning the same.

Regionalism as territorial and subnational dimension is recognized as possibility of realisation of more efficient solutions to problems such as employment, economic and productive organisation, solidarity and new forms of competition. At this level are primarily those European regions which can present themselves as new subjects of economic and cultural development. Under the influence of challenges of internal (des)integration in Croatia there arise questions if regions are contrary to the state or if these regions are a state in a state. This stimulates non-productive struggles.